

// Археологія. — №3. — 1996. — С. 14-20. 5. Збеневич В.Г. Трипольское наследие С.Н. Бибикива // С.Н. Бибикив и первобытная археология. — СПб: ИИМК РАН, 2009. — С. 35-37. 6. Пассек Т.С. Периодизация трипольских поселений // МИА. — 1949. — №10. — 245 с. 7. Цвек Е.В. Трипольские поселения Буго-Днепровского междуречья (К вопросу о восточном ареале культуры Кукутени-Триполье) // Первобытная археология: поиски и находки. — Киев, 1980. — С. 163-185. 8. Цвек Е.В. Восточнотриполь-

ская культура и некоторые аспекты структуры Кукутено-Трипольской мегаобщины // Древние земледельцы Европы. — Киев: Корвин-Пресс, 2008. — С. 188-208. 9. Цвек Е.В., Мовчан И.И. Гребени на Днепре — поселение трипольской общности (исследователи и проблемы) // С.Н. Бибикив и первобытная археология. — СПб: ИИМК РАН, 2009. — С. 277-287.

Надійшла до редколегії 17.02.10

М. Філатов, асп. (Київ. ун-т)

ЕВОЛЮЦІЯ СПРИЙНЯТТЯ КНР В АМЕРИКАНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ ТА ПОЛІТИЧНОМУ ІСТЕБЛІШМЕНТІ: ВІД "СТРИМУВАННЯ ТА ІЗОЛЯЦІЇ" ДО "СТРАТЕГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ" (КІНЕЦЬ 1940-х – ПОЧАТОК 1980-х РОКІВ)

Запропонована стаття є спробою охарактеризувати дискусію в американському суспільстві й політичному істеблїшментї щодо "китайської політики" США.

The article is an attempt to characterize discussion in the American society and political establishment about the U. S. China policy.

Прискорене зростання економіки Китаю, а також світополітичного впливу цієї найнаселенішої країни світу поставило американських зовнішньополітичних стратегів перед потребою розробки нової міжнародної стратегії. Серед дослідників світу, зокрема поширюється теза про те, що потреба "урівноважити" Китай штовхнула Вашингтон на зближення з Москвою, досягнуте за рахунок визнання за останньою права на сферу інтересів на пострадянському просторі (обамівське "перезавантаження"). З огляду на вищезначене непересічний науковий інтерес становить вивчення історії американських концепцій політики щодо КНР з метою з'ясування закономірностей сприйняття Китаю американською політикоформуючою верствою. Характеризуючи попередню розробку досліджуваної теми, слід звернути увагу на праці С. Кеннеді, Дж. й Дж. Лілей, Р. Сінхи, В. Коена, К. Менгеса, Д. Перлмуттера, А. Нагорного й Б. Парканського, К. Картера, Г. Кіссінджера, В. Дікінсона та інших дослідників, в яких досліджується перебіг дискусій в США щодо відносин з КНР на окремих відрізках досліджуваного періоду [11, 12, 18, 6, 13, 15, 3, 4, 2, 5]. Погляди згаданих дослідників на американсько-китайські відносини також важливі для розуміння природи суспільно-політичної дискусії в Сполучених Штатах стосовно "китайської політики". Побіжно даної теми торкаються дослідники Р. Даллек, Б. Коралл, А. Боускерен, А.Д. Богатуров та ін. [8, 7, 20, 1]. Окремі події американсько-китайських відносин висвітлені в монографіях Е. Пілкінгтона, Дж. Хоффа та інших працях [16, 10, 9, 14, 21].

Китай наприкінці Другої світової війни привертав значну увагу Сполучених Штатів. Американські урядовці відводили Китаю під керівництвом Чан Кайши впливову роль у світових справах. На думку президента Ф. Рузвельта, гомінданівський Китай разом з СРСР, США та Великою Британією мав регулювати міжнародні відносини післявоєнному світі (так звана концепція чотирьох поліцейських).

Суспільно-політична дискусія в США щодо відносин з Китаєм до остаточного приходу комуністів до влади, акцентувала увагу на таких питаннях: яким є майбутнє Китаю після закінчення Другої світової війни, ставлення США до китайських комуністів, позиція Сполучених Штатів щодо перебігу громадянської війни в Китаї [4, р. 23].

Протягом громадянської війни в Китаї (1946 – 1949) американські дипломати робили спроби примирити націоналістів та комуністів задля єдності країни, хоча Вашингтон ідейно-політично був на боці Чан Кайші. Навернений у християнство Чан та його дружина, яка навчалася в одному з кращих американських університетів, були популярними фігурами в політичному естеблїшменті США й символізували той Китай, який американцям подобався найбільше [5, р. 13]. Під час трирі-

чного громадянського конфлікту Сполучені Штати надавали військову й економічну допомогу націоналістам: американські кораблі й авіація використовувались для транспортування солдат армії Чана. В декількох випадках морський флот США брав участь в сутичках з силами Народно-визвольної армії Китаю. Однак адміністрація Г. Трумена відмовилась відправити значну кількість солдат для допомоги Чан Кайші, хоча загальний обсяг американської допомоги націоналістам протягом 1946 – 1949 років, за оцінками сенатора Т. Конелі, дорівнював \$ 2 млрд. [5, р.26]

Влітку 1949 р. адміністрація Г. Трумена дала відповідь на обвинувачення республіканців в тому, що нібито демократи "програли" Китай. Держдепартамент видав у серпні 1949 р. "Білу книгу про американсько-китайські відносини" (обсягом 1054 с.), в якій всю відповідальність за поразку Чан Кайші було покладено на безглуздість націоналістів та нездатність останніх повернути довіру народу. Держсекретар Д. Ачесон заявив, що "єдиною відкритою альтернативою для Сполучених Штатів залишалась повномасштабна інтервенція на підтримку уряду, який втратив довіру власних солдат й власного народу [5, р. 8]."

В січні 1950 р. Г. Трумен заявив, що Сполучені Штати не будуть надавати режиму Чан Кайши підтримку для захисту Тайваню. Адміністрація Трумена тоді вважала справу Чан Кайши програюю, й не вірила в те, що гомінданівська адміністрація зможе втриматись на Формозі тривалий період. Проте початок Корейської війни в червні 1950 р. змусив Трумена згадати про старого американського союзника. Вступ КНР до війни на боці Північної Кореї в листопаді 1950 р. і подальша антагонізація США і КНР змичили американську підтримку Чан Кайші. Вашингтон й Тайпей підписали договір про спільну оборону 2 грудня 1954 р. 9 лютого 1955 р. конгрес надав президентові повноваження використовувати американські збройні сили для захисту Тайваню [5, р. 9], а уряд Чан Кайші зі свого боку гарантував США, що війська націоналістів не будуть атакувати материковий Китай без попередніх консультацій з американцями [5, р. 28].

Впродовж 1950-х років республіканці продовжували звинувачувати демократів у "програші Китаю". Балотуючись на посаду віце-президента у 1952 р., Річард Ніксон зазначив: "Китай би не став комуністичним, якби адміністрація Трумена мала твердість характеру [5, р. 9]." Одними з головних винуватців трагедії, на думку республіканців, були американські військові дипломати (Дж. Сьорвіс, Д. Петон Девіс та ін.), які у 1940-х роках рекомендували Вашингтону підтримувати діалог з китайськими комуністами. Натомість представники Демократичної й Республіканської партій, які брали участь в

дебатах стосовно "китайської політики" у 1950-х рр., радикально розходились в поглядах стосовно одного – який обсяг американської допомоги Чан Кайші мав отримати у 1940-х рр. Проте вони дійшли згоди з більш фундаментальної проблеми: жодна партія не рекомендувала покращувати відносини з КНР [20, р. 118].

Офіційні контакти з материковим Китаєм з жовтня 1949 р. практично повністю були заморожені. У 1950 – 1960-х роках єдиними офіційними контактами між Сполученими Штатами та комуністичним Китаєм були так звані "Варшавські переговори": контакти між послами двох країн, які розпочалися в Женеві в 1955 р. й були продовжені в Польщі з 1958 р. Вони були секретними за двосторонньою згодою. Згадані переговори офіційно були перервані у 1970 р. китайською стороною на знак протесту проти вторгнення американців до Камбоджі [5, р. 10].

Ліберальні кола вже наприкінці 1950-х років почали наголошувати на можливості відновлення контактів з комуністичним Китаєм. Ліберали підкреслювали важливість для США налагодження двосторонніх зв'язків в галузі торгівлі, науки й техніки з четвертою частиною населення планети. На цьому етапі суспільно-політичної дискусії США інтереси в двосторонніх зв'язках видавались за один з основних стимулів до зміни офіційної позиції щодо КНР [3, с. 155]. Зокрема таку позицію відображала низка фундаментальних досліджень кінця 1950-х рр. Наприклад, це стосувалось доповіді "Політика США в Азії", яку підготувала спеціальна комісія Р. Конлона. На підтримку часткового перегляду "китайської" політики США з питань двосторонніх відносин висловились також голова сенатської комісії з закордонних справ сенатор-демократ Т. Грін, сенатори В. Фулбрайт, К. Енгл, а також деякі члени палати представників (наприклад, С. Юдол та ін.) [3, с. 155].

Суспільно-політична дискусія стосовно відносин з КНР продовжувалась у 1960-х рр. Особливе значення у ній мала позиція президента Дж. Кеннеді. Дж. Кеннеді зазначав, що відносини між США та материковим Китаєм мають "нераціональний" характер, наголошуючи, що "зовнішньополітична користь від вступу Китаю до ООН буде значно переважати шкоду від галасу, який підійметься вдома. [5, р. 14]" Персонально Дж. Кеннеді схвально ставився до ідеї прийняття КНР до ООН. Однак його попередник Д. Ейзенхауер приватно попереджав Дж. Кеннеді, що він повернеться до політики, якщо існуватиме загроза вступу КНР до ООН, й буде перешкоджати визнанню комуністичного Китаю всіма доступними йому засобами [5, р. 14].

Тендеція до компромісу з КНР повільно зростала протягом 1960-х років. Однак до кінця 1960-х років переважна більшість політичних діячів Сполучених Штатів, від крайніх правих (таких, як Б. Голдуотер, Г. Уоллес) й до поміркованих, не бажала відмовлятися від політики повної ізоляції маоїстського Китаю. Більшість представників політикоформуючої еліти США в той час мала сумнів відносно довготривалості та широти антирадянського курсу КНР. Ця частина американського політичного естеблїшменту наголошувала на войовничому китайському антиамериканізмі та на зростаючій загрозі американським союзникам в Азії з боку КНР [20, р. 21-39].

Події другої половини 1960-х років (зростаюча ворожість китайського керівництва до Радянського Союзу, війна у В'єтнамі, зростання впливу антимілітаристських рухів в США тощо) призвели до перерозподілу сил на користь прихильників налагодження обмежених контактів з комуністичним Китаєм. Ліберальні політичні угруповання все частіше наголошували, що антирадянський

зовнішньополітичний курс став довготривалим компонентом зовнішньої політики КНР. Користуючись цим, вони наполягали на перегляді офіційного підходу Сполучених Штатів до КНР [3, с. 155]. Надто висока ціна В'єтнаму змусила значну частину тогочасної політикоформуючої еліти США замислитись над необхідністю нормалізації відносин та взаємодії з комуністичним Китаєм, з метою добитися припинення чи хоча б обмеження китайської допомоги Північному В'єтнаму, а в перспективі – отримати допомогу КНР у залагодженні конфлікту.

Ліберали в своїх працях доводили необхідність побудови рівновіддалених стосунків з КНР та СРСР (що означало відновлення в тій чи іншій мірі двосторонніх зв'язків з КНР). "Ситуація, – підкреслював співробітник Інституту радянсько-китайських досліджень Т. Вульф, – в якій Радянський Союз й Китай продовжують дивитися один на одного з недовірою, різко обмежуючи свої відносини й одночасно утримуючись від вирішення конфлікту військовими засобами, дозволяє нам мати ширший діапазон для маневру [3, с. 156]". Відомий дослідник Д. Загорія зазначав: "Виходячи з глибини й об'єктивного характеру радянсько-китайських розбіжностей, ми повинні проводити чітку рівновіддалену політику щодо СРСР й комуністичного Китаю [3, с. 156]". Ліберальні політичні кола в 1966 – 1967 рр. висунули нову формулу побудови політики США щодо КНР: рухатися шляхом покращення двосторонніх відносин з комуністичним Китаєм, виключивши елементи ізоляції з офіційної концепції "стримування та ізоляції" цієї країни.

Радянсько-китайський розкол, ставши найочевиднішим показником внутрішньої кризи комуністичного блоку, продемонстрував утвердження КНР як незалежної регіональної сили, яка позбавила СРСР можливості грати провідну роль в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні [1, с. 143].

Високий рівень самодостатності, сильне політичне керівництво і прийнята населенням мобілізаційна модель поведінки, дозволили Китаю в 1960-х рр. не лише залишатися міцною та стійкою у внутрішньополітичному відношенні державою, але і поширювати свій вплив у регіоні у вражаючих, зважаючи на обмеженість його ресурсів, масштабах. Залучення Китаю до глобальної геополітичної гри, яка охоплювала більшу частину євразійського материка, не могло не зачепити інтересів США, які як і раніше прагнули зміцнити свою провідну роль у світовій політиці. З цією метою наприкінці 1960-х рр. Вашингтон зробив безпрецедентний крок у своїй зовнішньополітичній стратегії – пішов на зближення з комуністичним Китаєм. Найбільші зусилля з перебудови двосторонніх американсько-китайських відносин були зроблені республіканською адміністрацією Р. Ніксона, яка прийшла до влади в січні 1969 р. Ці кроки були пов'язані з розробкою та реалізацією американської концепції міжнародної розрядки. Однією з необхідних умов її здійснення була нормалізація, а згодом і встановлення дипломатичних відносин між США та КНР.

Політика співпраці з Китаєм для вашингтонських стратегів (Р. Ніксона та виконавця "відкриття" Китаю Г. Кіссінджера) виходила з поєднання різних глобальних і регіональних розрахунків. У регіональному відношенні "наведення мостів" з Китаєм розглядалось республіканською адміністрацією перш за все в контексті розв'язання конфлікту у В'єтнамі, який дедалі більше набував характеру головної внутрішньополітичної проблеми США і ставав значною перешкодою на шляху до міжнародної розрядки [2, с. 665]. Крім того, вже на початку 1970-х рр. було сформовано й низку інших військово-стратегічних завдань, які Вашингтон прагнув роз-

в'язати за рахунок зближення з КНР. Найважливіші серед них були такими:

1. встановлення стійкого балансу в трикутнику найбільш впливових світових держав – США-СРСР-КНР;
2. провокуючи продовження протистояння між СРСР та КНР, добитися послаблення радянського тиску на НАТО в Європі [2, с. 647];
3. заохочувати антирадянські маневри Пекіна в Азії, протидіяти за допомогою КНР зростанню там радянського впливу, зняти заперечення КНР проти американської військової присутності в зоні Тихого океану і в цілому зменшити напруженість в американсько-китайських відносинах в регіоні [2, с. 659-660].

На думку Г. Кіссінджера, взаємодія Сполучених Штатів з комуністичним Китаєм могла б змусити СРСР йти на поступки США з питань роззброєння, дотримання прав людини, підтримки комуністичних рухів в Азії, Африці й Латинській Америці, врегулювання близькосхідного конфлікту тощо [2, с. 638-664].

Американсько-китайське зближення відбувалось поступово. Під час перебування команди США в Японії на Чемпіонаті Світу з пінг-понгу 6 квітня 1971 р., американські спортсмени отримали запрошення відвідати КНР. З перших років існування КНР спорт відіграв важливу роль у міжнародних відносинах. 12 квітня 1971 р. команда в супроводі журналістів стала першою американською спортивною делегацією, що відвідала Пекін з 1949 року [16].

Захід проходив за підтримки Національного Комітету Американсько-китайських відносин. Безпосередньо перед візитом команди з пінг-понгу, 11 американців отримали дозвіл відвідати КНР протягом одного тижня. Ці знакові події знаменували потепління американсько-китайських відносин й свідчили про бажання комуністичного Китаю вести повноцінний політичний діалог зі Сполученими Штатами.

У своєму посланні до Конгресу про становище в країні в лютому 1971 р., Р. Ніксон говорив про необхідність розпочати діалог з КНР. Він закликав прийняти КНР до Організації Об'єднаних Націй – не приносячи в жертву Китайській Республіці на Тайвані [10, р. 182]. До цього американське визнання й підтримка режиму Чан Кайши були головною перешкодою для відновлення відносин між Китаєм Мао й Сполученими Штатами. І Мао й Чан Кайші наполягали на тому, що може існувати лише один Китай і жоден не погоджувався на зусилля Вашингтона мати два – один на материку (КНР) й один на Тайвані (Китайська республіка). [14] Однак у 1971 році Р. Ніксон і Мао Цзедун прагнули використати один одного й погодилися на компромісну формулу "один Китай, але не тепер". Фактично, враховуючи те, як Р. Ніксон і його радник з питань національної безпеки Г. Кіссінджер оцінювали стратегічну цінність покращення відносин з Пекіном, вони були готові йти назустріч Мао.

У липні 1971 року світ довідався, що Г. Кіссінджер нещодавно повернувся з КНР (де він виконував секретну дипломатичну місію). Р. Ніксон офіційно оголосив, що він, президент Сполучених Штатів, прийняв запрошення відвідати Китай. У серпні й вересні 1971 р. Сполучені Штати вперше підтримали включення представника Пекіна до Ради Безпеки ООН, виявляючи номінальну підтримку зусиллям Тайбею зберегти місце для себе. Американська ініціатива включити обидві делегації до Ради Безпеки ООН не була підтримана більшістю. Албанська пропозиція замінити представника Тайбею представником Пекіна з легкістю отримала більшість голосів. Таким чином Вашингтон зробив крок назустріч політиці одного Китаю [19].

У лютому 1972 р. тодішній президент США відвідав КНР, де зустрівся з лідером країни Мао Цзедунем та керівником Держради КНР Чжоу Еньлаєм. З китайсько-американського спільного комюніке (Шанхайське комюніке), яке було укладене після закінчення тижневого саміту Р. Ніксона в КНР, стало зрозумілим, що спільний опір Радянському Союзу був тією обставиною, яка звела разом ці дві країни. Їхня опозиція "гегемонії" в Азії й на Тихому океані була ледве завуальованим вираженням бажання зменшити вплив Москви в регіоні. З іншого боку, Тайвань залишався основною перешкодою для регулярних дипломатичних відносин і "остаточної нормалізації". Американці визнали позицію КНР щодо того, що Тайвань є невід'ємною частиною Китаю, але знову заявили про свою зацікавленість у мирному врегулюванні проблеми. Американський президент відреагував на китайські вимоги про виведення американських військ з Тайваню, ухваливши від імені Сполучених Штатів зобов'язання остаточно вивести війська і обіцяючи зробити це поступово, по мірі того, як напруженість у регіоні буде зменшуватися [17].

Складний комплекс американсько-китайських відносин в 1970-х рр. викликав ще більш жваву порівняно з попереднім десятиріччям дискусію в Сполучених Штатах. Вона засвідчила тенденцію до розмивання раніше більш чітких меж між зовнішньополітичними настановами ліберального й консервативного напрямків в американському суспільно-політичному житті. Ініціативи Р. Ніксона, які призвели до встановлення неповних дипломатичних відносин (укладання двостороннього Шанхайського комюніке 28 лютого 1972 р. [17]) й початку розгортання глобальних американсько-китайських контактів, створили абсолютно нову ситуацію в американсько-китайських відносинах, зокрема у зв'язку з низкою двосторонніх й міжнародних проблем, які треба було вирішити в 1970-і роки [3, с. 154]. Що стосується основ "китайського" курсу Вашингтона, то стосовно них в правлячих колах США не було істотних розбіжностей. На загальну думку, ворожий до СРСР зовнішньополітичний курс Китаю максимально відповідав стратегічній меті США, яка полягала в поступовому втягуванні КНР до конструктивної взаємодії зі Сполученими Штатами в справі вирішення міжнародних проблем [9, р. 275].

В цілому, доцільність зусиль адміністрації США створити в довгостроковій перспективі достатньо розвинуту систему двосторонніх відносин з КНР, яка б надала політичному курсу Вашингтона значні можливості для додаткового стратегічного маневрування на міжнародній арені, не ставилась під сумнів [3, с. 154]. В центрі дискусії були такі пролеми: загальна роль "китайського фактору" в американській стратегії, темпи нормалізації й відповідно розвитку двосторонніх зв'язків та їх обґрунтування. З цих питань підхід консерваторів помітно відрізнявся від підходу лібералів [3, с. 154]. По-перше, далеко не відразу і не всі консерватори сприймали зрушення в офіційній позиції Вашингтону щодо відносин з Пекіном. Особливо це стосувалось їх правого крила, яке було представлене значною групою законодавців (Дж. Баклі, Б. Голдуотер, Г. Джексон, Дж. Ешбрук, Дж. Тауер, Дж. Аллен, Дж. Термонд, Дж. Хелмс, Б. Конейбл та ін.) й такими організаціями, як "Ветерани іноземних війн", "Американський легіон", "Молоді американці за свободу", "Американська рада безпеки" тощо. Для цієї частини консерваторів початок переговорного процесу з КНР ототожнювався, особливо на перших порах, з поразкою США у війні в Індокитаї. Так, сенатор Г. Джексон прирівняв прийняття тодішнім президентом Р. Ніксоном запрошення відвідати Китай до привселюдної капітуляції. Аналогічної точки зору до-

тримувався, зокрема, мер Лос-Анджелеса С. Лорті і тодішній губернатор штату Каліфорнія Р. Рейган. Позиція цих сил була сформульована в декларації, яка була вміщена в одному з номерів "Нешнл ревью". В ній поряд з іншими прорахунками Р. Ніксона наголошувалось на "помилковій" лінії адміністрації в "китайській" політиці. Автори документу не лише повністю відкидали ідею розвитку економічних зв'язків з Пекіном, але й намагались змусити адміністрацію запровадити санкції проти КНР [3, с. 154-155].

На відміну від консерваторів, ліберальні кола (професор Мічиганського університету М. Оксенберг, конгресмен У. Вітсон, фахівці-міжнародники Д. Загорія, Г. Гардінг, Р. Терріл, сенатор М. Менсфілд) вимагали істотного покращення відносин з Китаєм, вважаючи останній країною, яка безпосередньо впливає на безпеку США [9, р. 296] та стабільність в світі. Ліберали також вважали, що активна й дружня політика Сполучених Штатів щодо КНР буде впливати на внутрішню ситуацію в Китаї й сприятиме зміні соціально-політичної системи КНР [21, р. 60-61].

На середину 1970-х – початок 1980-х років в американському політикумі сформувалась група, партійна приналежність членів якої була різною, однак спільними були підтримка покращення американсько-китайських відносин, а також прагнення налагодити торгово-економічне та військово-технічне співробітництво з КНР. Серед республіканців активно діяв в цьому напрямку Дж. Шлесінджер (займав посаду міністра оборони), один з керівників "РЕНД корпорейшн" Р. Соломон, тодішній радник координаційної комісії сенату США М. Пілсбері, а серед демократів – міністр оборони адміністрації Дж. Картера Г. Браун, радник Дж. Картера з питань національної безпеки З. Бжезінський, сенатор Г. Джексон, відомий експерт з китайської проблематики М. Оксенберг.

Істотних змін сприйняття Китаю в американському суспільстві зазнало за доби президенства Дж. Картера (1977 – 1981). Слід зазначити, що кроки президента Дж. Картера назустріч Китаю, зокрема дипломатичне визнання останнього 1 січня 1979 р [17], й укладення двосторонньої торгівельної угоди з надання КНР режиму найбільшого сприяння в торгівлі (1980 р.) викликали занепокоєння у значної частини американського суспільства. Зокрема, конгресмени А. Костер, У. Френзель, У. Бінгхем та ін. були стривожені можливістю швидкого наповнення американського ринку дешевими китайськими товарами [3, с. 181].

На кінець 1970-х – початок 1980-х, коли нормалізація двосторонніх відносин вже перестала бути предметом обговорення, в американському суспільстві склались три основні концепції відносно розвитку китайсько-американських відносин: 1) концепція всебічної розширеної економічної й технічної допомоги КНР, включаючи передачу військової технології, при одночасному скороченні двосторонніх зв'язків з СРСР; 2) концепція "дис-танційних зв'язків", яка передбачала збереження деякої обережності стосовно Пекіну й відкидала всебічне поглиблення економічних й науково-технічних зв'язків з КНР. Одночасно прихильники даної концепції припускали можливість надання військово-технічної допомоги КНР у разі загострення американсько-радянських відносин; 3) концепція універсального розвитку економічного й науково-технічного співробітництва з соціалісти-

чними країнами, яка передбачала паралельне покращення відносин з СРСР та КНР. Першій концепції до-тримувались найбільш антирадянські й відверто прокитайські угруповання; другої – крайні консерватори й консерватори-центристи; третьої – ліберали.

До кінця 1970-х рр. між прихильниками цих трьох концепцій в правлячих колах США зберігалась рівновага, що й призвело до орієнтації в цілому політики США на розрядку міжнародної напруженості. В той же час з середини 1970-х рр. поступово визначилась тенденція до зростання впливу груп, які виступали проти політики розрядки з СРСР й відповідно – за блокування в тому чи іншому вигляді з Пекіном. Таким чином, стислий ек-курс в історію формування американських настанов щодо КНР дозволяє зробити висновок, що найістотні-шими ознаками цього процесу було прагнення підпо-рядкувати "китайську політику" на кожному історичному етапі глобальним інтересам США, а, з іншого боку, ви-користати Китай у "міжфракційній" боротьбі в середо-вищі політикоформуючої еліти. Сучасні дослідники, од-нак, мають зацікавитись іншим: чи не опинились США на початку ХХІ ст. в становищі, коли КНР може з такти-чного ресурсу перетворитись на виклик, який поглина-тиме все більше уваги й сил Вашингтона.

1. Богатуров, А. Д. Великие державы на Тихом океане. История и теория международных отношений в Восточной Азии после второй мировой войны (1945 – 1995) / Институт США и Канады РАН. – М.: Конверт. – МОНФ, 1997. – 352 с. 2. Киссинджер, Г. Дипломатия. Пер. с англ. В.В.Львова \ Послел. Г.А.Арбатова. – М.: Ладомир, 1997. – 848 с. 3. Нагорный, А. А., Парканский, А. Б. США и Китай: экономические и научно-технические аспекты китайской политики Вашингтона / Отв. ред. В. П. Лукин. – М.: "Найка", 1982. – 214 с. 4. Carter, K. Holly Maze. The Asian Dilemmas in US Foreign Policy. National Interests Versus Strategic Planning. – N.-Y.: Armonk, 1989. – 247 p. 5. China and U. S. foreign policy / Ed. by W. B. Dickinson. – 2d ed. – Wash.: Congressional quarterly, 1973. – 103 p. 6. Cohen, W. America's Response to China: A History of Sino-American Relations. – N.-Y.: Columbia University Press, Fifth Edition, 2010. – 320 p. 7. Coral, Bell. The diplomacy of détente. The Kissinger Era. – N.-Y.: Palgrave Macmillan, 1977. – 278 p. 8. Dallek, R. Nixon and Kissinger: Partners in Power. – N.-Y.: Harper Perennial, 2007. – 752 p. 9. Hellmann, Donald C. China and Japan: A New Balance of Power. – Lexington, Mass.: Lexington Books, D.C. Heath, 1976. – 305 p. 10. Hoff, Joan. Nixon reconsidered. – N.-Y.: Basic Books, 1994. – 496 p. 11. Kennedy, Scott. China cross talk: the American debate over China policy since normalization. – Lanham, Maryland: Rowman and Littlefield Publishers, Inc., 2003. – 328 p. 12. Lilley, James, Lilley, Jeffrey. China Hands: Nine Decades of Adventure, Espionage, and Diplomacy in Asia. – N.-Y.: Public Affairs Books, 2004. – xiii, 417 p. 13. Menges, C. China. The gathering threat. – Nashville, Tennessee: Nelson Current, 2005. – 553 p. 14. Nixon's China's Visit and "Sino-U.S. Joint Communiqué". – Posted on the website of the Ministry of Foreign Affairs of the PRC. – Режим доступу: <http://www.fmprc.gov.cn/eng/ziliao/3602/3604/t18006.htm> 15. Perlmutter, D. Picturing China in the American press: the visual portrayal of Sino-American relations in Time magazine, 1949-1973. – Lanham, MD: Lexington Books, 2007. – xxvii, 265 p.: ill. 16. Pilkington, Edward. New round of ping pong diplomacy // Posted on the website of The Guardian. 10 June, 2008. – Режим доступу: <http://www.guardian.co.uk/world/2008/jun/10/china.usa> 17. Shanghai Communiqué. Joint Communiqué of the United States of America and the People's Republic of China. 28 February; Joint Communiqué on the Establishment of Diplomatic Relations. 1 January 1979. // Posted on the Taiwan Documents Project Website. – Режим доступу: <http://www.taiwandocuments.org/communiqué01.htm> 18. Sinha, Radha. Sino-American Relations: Mutual Paranoia. – Cambridge: Cambridge University Press, 2008. – 464 p. 19. The Beijing – Washington Back Channel and Henry Kissinger's Secret Trip to China / Edited by William Burr. National Security Archive Electronic Briefing Book No. 66. February 27, 2002 // Posted on the website of The George Washington University. – Режим доступу: <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB66/> 20. The Case for Free China / ed. Anthony T. Bouscaren. – Arlington, VA: Crestwood Books, 1967. – 206 p. 21. The United States – Soviet Union – China: the Big Power Triangle. – Wash., 1976. – 300 p.

Надійшло до редколегії 17.02.10